

Ehkäisevän työn toimintakertomus 2021-2025

Huhtikuussa 2025

Päijät-Hämeen
hyvinvointialue

Sisältö

1 Johdanto

- Ehkäisevän työn rakenne ja verkostot
- Ehkäisevän työn kehittäminen
- Palvelulupaus ja sen yhteydet hyte-kärkein

2 Ehkäisevä työ kunnissa ja alueellinen asiantuntijatuki

- Kunnissa tehtyjen toimien ja alueellisen asiantuntijatuken arvioinnin toteuttamisesta
- Viestintä
- Koulutukset
- Toimet lähiyhteisöissä
- Osallisuus ehkäisevässä työssä

3 Ehkäisevä työ sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa

- Alkoholin riskikäytön puheeksiotto
- Tupakka- ja nikotiinituotteiden sekä huumeiden käytön puheeksiotto
- Mielenterveyden puheeksiotto
- Lähisuhdeväkivallan puheeksiotto
- Ongelmallisen digi- ja rahapelaamisen puheeksiotto
- Stigman ja syrjinnän ehkäisy

4. Ehkäisevä työ kolmannella sektorilla

- Kolmannen sektorin toiminta osana yhteistä työtä
- Ehkäisevän työn toimet kolmannella sektorilla

5. Ehkäisevän työn alueellinen koordinaatio

- Ehkäisevän työn minimisisältö ja tiedolla johtaminen
- Vaikuttavat menetelmät
- Ehkäisevän työn suunnittelu, arviointi ja raportointi

6. Tavoitteiden toteutumisen arviointi

- Meillä saa puhua
- Ehkäisemme syrjäytymistä
- Huomioimme läheiset
- Vahvistamme minäpystyvyyttä
- Meillä ehkäisevä työ kuuluu kaikille

7. Ehkäisevän työn tieto ja tulevaisuuden suunnat

- Ehkäisevän työn seurantaindikaattorit
- Yhteenvetoa seurantaindikaattoreista
- Ilon ja huolen aiheet hyvinvointikyselystä
- Ilmiöiden kertoma evästeenä vuosille 2025-2029
- Miten suuntaamme ehkäisevän työn voimavarat tulevina vuosina?

1

Johdanto

Edistävän mielenterveystyön, ehkäisevän päihdetyön, digi- ja rahapelihaittojen sekä lähisuhdeväkivallan ehkäisyn johtamisesta vastaa Sosiaali- ja terveysministeriö yhteistyössä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen sekä Aluehallintoviraston kanssa. Päijät-Hämeessä neljän tuulen ehkäisevä työ on osa terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen johtamisen kokonaisuutta sekä talouden ja toiminnan suunnittelua. Alueellisesti ehkäisevän työn koordinaatio sijoittui kaudella 2021-2025 Sosiaalialan osaamiskeskus Versoon (2021-2022) sekä Päijät-Hämeen hyvinvointialueen Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen ja yhdyspintatyön asiantuntijayksikköön (2022-). Työn alueellisesta koordinaatiosta huolehdittiin tiiviissä vuoropuhelussa alueellisen ehkäisevän työn koordinaatioryhmän kanssa.

Työtämme ohjasivat kansalliset strategiat ja ohjelmat sekä alueelliset hyte-kärjet ja ehkäisevän työn palvelulupaus: Meillä saa puhua, ehkäisemme syrjäytymistä, huomioimme läheiset ja vahvistamme minäpystyvyyttä. Palvelulupaus johdettiin monipuolisen tiedon esiin nostamista tarpeista. Se avattiin tavoitteiksi, joilla pyrittiin muutoksiin toiminnassa ja toiminnan rakenteissa ja sitä kautta vaikutuksiin asukkaiden ja asiakkaiden elämässä. Tavoitteille asetettiin mittarit.

Päijät-Hämeen ehkäisevän työn toimintakertomus kaudelta 2021-2025 laadittiin yhteistyössä kuntien, sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten sekä kolmannen sektorin toimijoiden kanssa. Toimintakertomukseen on koottu tietoa alueella, kunnissa, sote-palveluissa ja järjestökentällä tehdyistä toimista sekä niiden toteutumisesta suhteessa ehkäisevän työn palvelulupaukseen ja siinä asetettuihin työn tavoitteisiin.

Valittujen toimenpiteiden odotettiin vahvistavan erityisesti ehkäisevän työn tiedolla johtamista, viestintää ja ammattilaisten osaamista sekä kehittävän tapaa tehdä ehkäisevää työtä lähiyhteisöissä. Ne myös tähtäsivät inhimillisten ja taloudellisten kustannusten vähenemiseen mm. minäpystyvyyttä ja läheisten huomiointia palveluissa vahvistamalla.

Nyt raportoitava Päijät-Hämeen ehkäisevän työn toimintasuunnitelma on osa alueellisten suunnitelmien kokonaisuutta hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistämiseksi Päijät-Hämeessä. Koko väestöä koskeva Alueellinen hyvinvointikertomus ja -suunnitelma 2021-2025 toimivat kokonaisuutta ohjaavana ja yhteensovittavana asiakirjana. Sen keskeisinä sisältöinä

olivat hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistämisen painopistealueet (hyte-kärjet): 1) Osallisuus ja yhteisöllisyys, 2) mielen hyvinvointi, 3) arjen turvallisuus ja 4) terveelliset elintavat. Niille asetettujen tavoitteiden seuranta ja vaikuttavuuden arviointia tehtiin alueellisesti osana hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen rakennetta.

Ehkäisevän työn toimintasuunnitelma kohdentui erityisesti hyte-kärkien tavoitteisiin: Syrjäytymisriskissä olevien määrä on maan keskitasoa pienempi sekä kuntalaisten kokemus osallisuudesta ja vaikuttamisesta vahvistuu edellisvuosiin verrattuna (osallisuus ja yhteisöllisyys). Kasvu-, opiskelu- ja elinympäristö tukee mielenterveyttä erilaisissa elämäntilanteissa ja yhteiskunnan muutoksissa sekä haavoittuvassa asemassa tai elämäntilanteessa olevat tulevat kuulluiksi ja kohdatuiksi eri tuen ja avun muodoissa (mielen hyvinvointi). Lähisuhteet ovat turvallisia (arjen turvallisuus) ja Päihteiden kokeilu ja käyttö on vähäisempää kuin maassa keskimäärin (päihteettömyys ja terveelliset elintavat).

Tässä raportissa kokoamme tehtyä ehkäisevää työtä sekä kunnissa että sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa tehdyn työn näkökulmista. Lisäksi kuvaamme alueellisen koordinaatiotyön sisältöjä. Arvioinnin ja raportoinnin erityisinä näkökulmina ovat olleet viestintä, ammattilaisten osaaminen, toimet lähiyhteisöissä sekä osallisuus ehkäisevässä työssä. Lopuksi tarkastelemme tavoitteiden toteutumista ja suuntaamme katsetta tulevaisuuteen.

Lisätietoja:

Susanna Leimio
Ehkäisevän työn koordinaattori, YTM, väitöskirjatutkija (UEF)
Päijät-Hämeen hyvinvointialue
Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen ja yhdyspintatyön asiantuntijayksikkö
susanna.leimio@pajjatha.fi

Ehkäisevän työn rakenne ja verkostot

Päijätthämäläisen ehkäisevän työn alueellinen koordinaatio sijoittuu hyvinvointialueen Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen ja yhdyspintatyön asiantuntijayksikköön. Ehkäisevän työn koordinaatiotehtävään on varattu 1 htv. *Alueellisen ehkäisevän työn koordinaattorin* keskeisiä tehtäviä ovat varsinaisen koordinaatiotyön lisäksi ehkäisevään työhön tarvittavan monipuolisen tiedon kokoaminen ja työn tiedolla johtaminen. Työtehtäviin kuuluvat myös asiantuntijatuen tarjoaminen kunnille sekä sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoille, ammattilaisten tarvelähtöinen koulutus ja koulutusten järjestäminen, vertaiskehittäminen, viestintä sekä asukas- ja asiakasosallisuuden varmistaminen ehkäisevässä työssä. *Hyvinvointianalytiikan asiantuntija* tukee työllään ehkäisevän työn tietoon liittyvää toimintaa.

Päijätthämäläisen ehkäisevän työn rakenne ja osin tunnistettu ekosysteemi on sen kivijalka. *Alueelliseen ehkäisevän työn koordinaatioryhmään* kuuluvat kuntien ehkäisevän työn koordinaattorit, *alueellinen hyte-koordinaattori*, Ehkäisevä Päihdetyö EHYT ry:n asiantuntija sekä SRK-yhtymän, hyvinvointialueen oppilashuoltopalveluiden, ympäristöterveydenhuollon, kuntien sivistysjohtajien ohjausryhmän ja asiantuntijaryhmien edustajat. Alueellisen koordinaatioryhmän tehtävänä on ehkäisevän työn tiedolla johtaminen, asiantuntijatuen tarjoaminen kuntien ja sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoille, tarvelähtöinen koulutus ja vertaiskehittäminen sekä viestintä yhdessä alueellisen koordinaattorin kanssa.

Ehkäisevän työn kolme asiantuntijaryhmää aloittivat toimintansa vuoden 2022 alusta alkaen, ja ne korvasivat aiemmin toimineet kaksi seutukoordinaatioryhmää. *Mielenterveys- ja päihdeasioiden asiantuntijaryhmän* puheenjohtajuus on jaettu, *pelihaittojen ehkäisyn asiantuntijaryhmän* puheenjohtajana toimii alueellinen ehkäisevän työn koordinaattori ja *lähisuhdeväkivaltatyön asiantuntijaryhmän* puheenjohtajuudesta sovitaan vuosi kerrallaan. Asiantuntijaryhmiin kuuluvat keskeiset, kutakin ilmiötä tuntevat ja sen parissa arkityönsä tekevät ammattilaiset kolmannelta, yksityiseltä ja julkiselta sektoreilta. Jokaiseen asiantuntijaryhmään kuuluu myös kokemusasiantuntija. Asiantuntijaryhmät antavat oman osaamisensa alueen ja sen toimijoiden käyttöön koulutuksissa, sisältöjen ja palveluiden kehittämistyössä sekä ilmiötiedon tuottamisessa digi- ja rahapeli- ja päihdehaittojen sekä mielenterveysongelmien ja lähisuhdeväkivallan ehkäisemiseksi.

Lisäksi alueella toimii aktiivinen *huumetyön verkosto* puheenjohtajanaan ehkäisevän työn koordinaattori, *mielenterveys- ja päihdejärjestöjen verkosto* puheenjohtajanaan järjestöedustaja sekä ETU-hankkeen jälkeen käynnistytävä *Etuiijat-verkosto* (erityistä tukea tarvitsevat, raskausaikana päihteitä käyttävät vanhemmat ja sikiön suojeleminen) puheenjohtajanaan ehkäisevän työn koordinaattori.

Ehkäisevän työn kehittäminen

Päijät-Hämeen ehkäisevää työtä kehitetään, jotta työ palvelisi alueen asukkaita ja aluetta paremmin. Työn ytimessä ovat asukkaan hyvinvointi, terveys ja turvallisuus.

Päijät-Hämeen ehkäisevässä työssä

- ✓ kootaan ja hyödynnetään tietoa neljän tuulen ilmiöistä, niiden riski- ja suojatekijöistä sekä tehdystä työstä
- ✓ ymmärretään tietoa yhdessä alueen ammattilaisten ja asiantuntijoiden kanssa
- ✓ hyödynnetään tutkitusti vaikuttavaksi todettuja menetelmiä sekä toimivia käytäntöjä
- ✓ toimitaan monilla tasoilla, eri näkökulmista ja systeemisesti
- ✓ huolehditaan rakenteen toimivuudesta ammattilaisten osaamista vahvistamalla ja kehittämällä
- ✓ viestitään sujuvasti ja tietoa on saatavilla.

Palvelulupaus ja sen yhteydet hyte-kärkiin

Hyte-kärjet ja tavoitteet, joihin ehkäisevän työn toimintasuunnitelma kytkeytyy	Ehkäisevän työn palvelulupaus	Palvelulupauksen sisältämät tavoitteet	Tavoitteisiin liittyvät toimenpiteet
Mielen hyvinvointi 1.1 Kasvu-, opiskelu- ja elinympäristö tukee mielenterveyttä erilaisissa elämäntilanteissa ja yhteiskunnan muutoksissa 1.2 Haavoittuvassa asemassa tai elämäntilanteessa olevat tulevat kuulluiksi ja kohdatuiksi eri tuen ja avun muodoissa Osallisuus ja yhteisöllisyys 2.1 Kuntalaisten kokemus osallisuudesta ja vaikuttamisesta vahvistuu edellisvuosiin verrattuna 2.2 Syrjäytymisriskissä olevien määrä on maan keskitasoa pienempi Arjen turvallisuus 3.3 Lähisuhteet ovat turvallisia Päihteettömyys ja terveelliset elintavat 4.2 Päihteiden kokeilu ja käyttö on vähäisempää kuin maassa keskimäärin (päihteettömyys ja terveelliset elintavat)	Meillä saa puhua	- Ihmisten parissa toimivat osaavat puhua neljän tuulen ilmiöistä - Ammattilaiset osaavat ottaa neljän tuulen ilmiöt puheeksi - Puheeksiottaminen on systemaattista	- Neljän tuulen ilmiöistä viestitään säännöllisesti ja suunnitelmallisesti - Ammattilaisia koulutetaan neliportaisen mallin mukaan: puhutaan, otetaan puheeksi, tehdään puheeksiotto ja puheesta tekoihin - Rakenteista kirjaamista lisätään ja systematisoidaan
	Ehkäisemme syrjäytymistä	- Neljän tuulen ilmiöihin liittyvä paikallinen ja alueellinen tieto on helposti hyödynnettävissä - Ehkäisevää työtä johdetaan tiedolla - Käytössä on arvioituja työkaluja, toimintatapoja ja käytäntöjä - Ammattilaisten käytössä on vaikuttavaksi osoitettuja menetelmiä ja toimivia käytäntöjä	- Ehkäisevän työn tietoa kehitetään kokoamalla neljän tuulen näkökulmasta alueellinen minimitietosisältö - HuuMa-konseptin mukainen tiedolla johtamisen malli otetaan käyttöön (tieto-ymmärrys-toiminta) - Ammattilaisia koulutetaan arvioimaan käytössä olevia menetelmiä
	Huomioimme läheiset	- Neljän tuulen ilmiöihin liittyvä läheisnäkökulma on kirjattu alueellisiin ja paikallisiin suunnitelmiin - Ehkäisevää työtä tehdään ja kehitetään eri ikäisten ihmisten arkiympäristöissä eli lähiyhteisöissä - Ammattilaisilla on keinoja huomioida työssään läheisnäkökulma	- Läheisnäkökulman huomioimista alueellisissa ja kuntakohtaisissa suunnitelmissa tuetaan - Lähiyhteisöissä tehtäviä toimia yksinäisyyden ja kiusaamisen ehkäisemiseksi ja yhteisöön kuulumisen vahvistamiseksi tunnistetaan, kehitetään, kuvataan ja otetaan käyttöön - Ammattilaisten osaamista, keinoja ja menetelmiä huomioida läheisnäkökulma työssään lisätään koulutuksella - Läheisten palvelujen näkyvyyttä edistetään ja läheisten palvelupolku ja siihen liittyvät palvelut kuvataan neljän tuulen näkökulmasta
	Vahvistamme minäpystyvyyttä	- Ammattilaiset käyttävät työssään keinoja, menetelmiä ja työkaluja, joiden avulla kuntalainen voi pitää huolta omasta hyvinvoinnistaan ja terveydestään - Tunne- ja turvataitoja, itsetuntemusta ja arjen taitoja lisätään ihmisen arkiympäristöissä. - Ammattilaiset saavat palautetta tavoitteellisen työn osuvuudesta väestön hyvinvointiin ja tarpeisiin - Kuntalaiset osallistuvat ehkäisevään työhön	- Omaehtoisen hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden huolehtimisen keinoja, menetelmiä, työkaluja ja sivustoja huomioidaan ehkäisevän työn palvelukartassa. - Ammattilaisten osaamista ja menetelmiä lisätään koulutuksella - Ehkäisevän työn raportointia kehitetään paremmin ammattilaisia palvelevaksi - Kuntalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia ja -paikkoja neljän tuulen ilmiöiden haittojen vähentämiseksi lisätään

2

Ehkäisevä työ kunnissa ja alueellinen asiantuntijatuki

- ✓ Ehkäisevää työtä tehdään kuntien asukkaiden arjessa ja yhteisöissä kohdentamalla toimia suojaaviin ja altistaviin tekijöihin.
- ✓ Työtä tehdään ilmiöihin liittyviin merkityksiin, käsityksiin ja arvoihin sekä asenteisiin ja tapoihin vaikuttamalla ja käymällä niistä vuoropuhelua.
- ✓ Vaikuttavaa ehkäisevää työtä tehdään ajoittamalla, kohdentamalla ja integroimalla toimet yhdensuuntaisiksi ja samanaikaisiksi eri arkiympäristöissä.

Kunnissa tehtyjen toimien ja alueellisen asiantuntijatuken arvioinnin toteuttamisesta

Alueen kunnat ja alueellisen ehkäisevän työn koordinaattorit laativat vuosiraportit ehkäisevän työn toimista, joihin liitettiin myös arviointi. Raportointia kehitettiin osana alueellista hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyön koordinaatiota, ja sen sisällöt muuttuivat vuosien aikana.

Ehkäisevän työn raportointi jaettiin neljään osa-alueeseen. Niitä olivat:

1. Viestintä – mahdollistettiin kuntalaisten omaehtoinen hyvinvoinnista, terveydestä ja turvallisuudesta huolehtiminen.
2. Koulutukset – Lisätään ammattilaisten osaamista neljän tuulen ilmiöihin, puheeksiottoon, suoja- ja riskitekijöihin, tunne- ja turvataitoihin sekä läheisnäkökulmaan liittyen.
3. Lähiyhteisöissä tehdyt toimet - Tuettiin yhteisöön kuulumista ja ehkäistiin kiusaamista ja yksinäisyyttä.
4. Osallisuus – Vahvistettiin kuntalaisten mahdollisuutta osallistua ja vaikuttaa ehkäisevään työhön.

Lisäksi ehkäisevässä työssä huomioitiin haavoittuvassa asemassa olevat, ilmiöiden yhteys toisiinsa ja syrjäytymisriskiin, mielenterveys suojatekijänä sekä haavoittuvassa asemassa tai elämäntilanteessa olevien ihmisten kohtaamisen ja kuulemisen tärkeys.

Alueellisen ehkäisevän työn raportti koski erityisesti eri osa-alueisiin kohdennettua asiantuntijatukea.

Raportteja tarkasteltaessa havaittiin niiden epätasalaatuisuus, eivätkä raportit kertoneet välttämättä kaikesta ehkäisevästä työstä, jota kunnassa oli tehty.

Viestintä

Viestinnän avulla huolehdittiin siitä, että ammattilaiset saivat tietoa alueellisista, valtakunnallisista tai yhteistyökumppaneiden järjestämistä koulutuksista, tapahtumista ja palveluista.

Viestintätoimet olivat monipuolisia, ja kunnissa ne tapahtuivat pääasiassa teemaviikoilla ja tapahtumissa, erilaisten selvitysten ja kyselyjen yhteydessä, Wilma-viestinnässä, medioissa, keskusteluksissa, kampanjoissa sekä oppitunneilla. Sosiaalisissa medioissa ja internetissä sekä verkostoissa, kohtaamisissa ja osana perustyötä tapahtunut viestintä tavoitti sekä ammattilaisia, päättäjiä että alueen asukkaita.

Kunnissa viestinnän sisällöt painottuivat päihde- ja mielenterveysteemoihin, kun taas digi- ja rahapelaamiseen sekä lähisuhdeväkivaltaan liittyvä viestintä oli harvinaisempaa. Useimmissa kunnissa viestittiin kohdennetusti siitä, miten mielenterveys, päihteidenkäyttö, ongelmapelaaminen ja lähisuhdeväkivalta liittyvät syrjäytymisriskiin. Lisäksi viestittiin haavoittuvassa asemassa tai elämäntilanteessa olevien ihmisten kuulluksi ja kohdatuksi tulemisen tärkeydestä. Monien kuntien verkkosivuilla viestittiin asukkaille keinoista huolehtia omaehtoisesti hyvinvoinnista, terveydestä ja turvallisuudesta. Sivuille myös lisättiin linkkejä oma-apusivustoille, tietoa alueen palveluista ja yhteydenottokanavista sekä vinkkejä itsestä huolehtimiseen. Kuntien ehkäisevän työn asiantuntijat arvioivat oman viestintänsä kuntalaisille ja ammattilaisille hyväksi.

Hyvinvointialueen ehkäisevän työn asiantuntijat tukivat alueellista ja kuntien viestintää ylläpitämällä viestinnän Teams-alustaa, tuottamalla ja välittämällä viestinnällisiä sisältöjä ilmiöistä, palveluista ja koulutuksista sekä ohjaamalla kuntia kehittämään verkkosivuja ja viestintää asukkaille. Lisäksi asiantuntijat viestivät ehkäisevän työn teemoista hyvinvointialueen somekanavilla, tavoittaen ammattilaisia ja alueen kuntien asukkaita.

Viestinnällä lisättiin puhumisen kulttuuria.

Koulutukset

Koulutuksilla lisättiin puhumisen, puheeksi ottamisen ja varhaisen puuttumisen taitoja.

Koulutustarpeita kartoitettiin kaikissa kunnissa.

Kuntien sekä sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisia koulutettiin eniten mielenterveyteen ja päihteisiin sekä tunne- ja turvataitoihin liittyvissä teemoissa, kun taas lähisuhdeväkivallasta ja ongelmapelaamisesta järjestettiin vähemmän koulutuksia.

Kunnat arvioivat huolehtivansa hyvin ammattilaisten ehkäisevän työn osaamisesta, jota vahvistettiin systemaattisemmin toimintakauden edetessä. Koulutuksia järjestettiin yhteistyössä järjestöjen ja muiden alueellisten toimijoiden kanssa, ja niitä markkinoitiin jaettavaksi aktiivisesti Teams-alustalla ja verkostoissa.

Alueelliset ehkäisevän työn asiantuntijat järjestivät kaikille avoimia koulutuksia, tukivat kuntia koulutusten suunnittelussa ja järjestämisessä sekä tarjosivat käyttöön asiantuntijuuttaan kouluttajina ja fasilitoijina. Hyvinvointialueen ehkäisevän työn asiantuntijat kehittivät myös Ehkäisevän työn edelläkävijä –verkkokoulutuksen sekä tuottivat ja kokosivat sisältöä sen Meillä saa puhua –moduuliin ehkäisevän työn osaamisen systematisoimiseksi.

Toimet lähiyhteisöissä (1/2)

Toimilla lähiyhteisöissä ehkäistiin yksinäisyyttä ja kiusaamista sekä vahvistettiin yhteisöön kuulumista.

Lasten ja nuorten *yhteisöön kuulumista* vahvistettiin ja yksinäisyyttä ehkäistiin ryhmäyttävillä toimilla erityisesti nivelvaiheissa. Perheiden yhteistä aikaa ja tekemistä mahdollistettiin järjestämällä tapahtumia, juhlia, harrastemessuja, vanhempainiltoja, perheiden iltoja, vanhempaintoimikuntatoimintaa ja avointa kohtaamispaikkatoimintaa. Aikuisten yhteisöön kuulumista tuettiin kohtaamispaikkatoiminnoilla, toiminnasta tiedottamalla, tapahtumissa, liikuntaryhmissä, aluekumppanuuspöydissä sekä esimerkiksi Talotsemppari-toiminnalla. Senioreiden ja ikääntyneiden yhteisöön kuulumista tuettiin toimeliaisuushetkin, yhteisten iltojen ja luentojen avulla sekä järjestämällä tempauksia, juhlia, digikinkereitä ja hyvinvointi/liikuntatoimintaa.

Joissain kunnissa tehtiin myös kohdennettua yhteisöön kuulumista vahvistavaa työtä mm. toipuvien päihteitä käyttävien Homepage-kohtaamispaikassa, päihteitä käyttävien ja koulupudokkaiden ryhmissä sekä työttömien ja maahanmuuttajien parissa. Heikoimmin toimia kohdennettiin työyhteisöihin ja sosiaalisesti tai taloudellisesti heikommassa asemassa oleviin.

Kunnat arvioivat yhteisöihin kuulumisen vahvistamisen onnistuneen hyvin tai optimaalisesti.

Kiusaamista ehkäistiin ja siihen puututtiin laajasti eri kohderyhmissä, kuten lasten, nuorten, maahanmuuttajien, sosiaalisesti tai taloudellisesti heikommassa asemassa olevien sekä työyhteisöjen parissa.

Tyypillisesti kiusaamista ehkäistiin arjen kohtaamisissa sekä järjestämällä tilaisuuksia ja tapahtumia mm. varhaiskasvatuksessa, koulu- ja oppilaitosyhteisöissä sekä nuorison vapaa-ajan, työyhteisöjen ja asuin-yhteisöjen ympäristöissä. Useimmissa kunnissa keskityttiin lasten ja nuorten tunne- ja turvataitojen vahvistamiseen sekä yhteisöllisen puuttumisen tukemiseen.

Kiusaamisen ehkäisemiseksi laadittiin, päivitettiin ja hyödynnettiin olemassa olevia suunnitelmia, kehitettiin toimintamalleja ja sovellettiin erilaisia aineistoja ja ohjelmia. Eniten käytettyjä ohjelmia olivat KiVa-koulu, Verso ja restoratiivinen soviteleva lähestymistapa kouluissa sekä Piki, Huomaa hyvä ja MiniVerso varhaiskasvatuksessa.

Kiusaamista ehkäistiin myös kiusaamiskartoituksin, tekemällä yhteistyötä Ankkuri-tiimin kanssa ja järjestämällä mm. kokemusasiantuntijan ja poliisin vierailuja ja oppitunteja sekä jakamalla verkkoturvallisuuteen liittyvää tietoa.

Kunnat arvioivat toimintansa hyväksi.

Toimet lähiyhteisöissä (2/2)

Toimilla lähiyhteisöissä ehkäistiin yksinäisyyttä ja kiusaamista sekä vahvistettiin yhteisöön kuulumista.

Yksinäisyyttä ehkäistiin aktiivisesti ja monipuolisesti lasten ja nuorten, lasten vanhempien, työikäisten, maahanmuuttajien sekä sosiaalisesti tai taloudellisesti heikommassa asemassa olevien parissa. Lisäksi ehkäistiin ikääntyvien yksinäisyyttä. Toimet kehittyivät toimintakauden edetessä.

Yksinäisyyttä pyrittiin ehkäisemään kohdennetusti tarjoamalla lapsille ja nuorille vapaa-ajan tekemistä, kohtaamalla heitä arjen ympäristöissä sekä tukemalla vähävaraisia perheitä. Ikääntyvien yksinäisyyden ehkäisemiseksi järjestettiin erilaisia kampanjoita, kuten Vie vanhus ulos ja Joulukukka ikääntyneelle. Lisäksi tehtiin etsivää tai jalkautuvaa seniori- ja vanhustyötä sekä tarjottiin mahdollisuuksia ystäväpalveluun, osallistumiseen liikunta- ja hyvinvointiryhmiin ja saattamalla yhteisölliseen toimintaan.

Haavoittuvassa elämäntilanteessa olevia huomioitiin erilaisin käytännöin, kuten perhediakoniatyön, palvelutaksin ilmaiskäytön mahdollistamisen ja nuorille järjestetyn talousneuvolan avulla. Heille myös välitettiin tietoa tarjolla olevista tapahtumista ja toiminnasta sekä tuettiin osallistumista niihin.

Hyvinvointialueen ehkäisevän työn asiantuntijat tarjosivat osaamistaan ja näkökulmia suunnitelma- ja kehittämisprosesseihin. He osallistuivat kutsutusti kuntien työryhmiin ja eri verkostoihin, kokosivat ja muodostivat alueen ilmiötietoa ja tietoa suoja- ja riskitekijöistä toimien kohdentamiseksi sekä tietoa lähiyhteisöihin kohdistuneista toimista yhteisen ymmärryksen muodostamiseksi. Lisäksi tunnistettiin ja listattiin lähiyhteisöjä ja niissä tehtäviä tutkittuja ja hyväksi todettuja toimia, joita hyödynnettiin työn arvioinnissa ja raportoinnissa.

Osallisuus ehkäisevässä työssä

Toimilla vahvistettiin kuntalaisten ja ammattilaisten mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa ehkäisevään työhön.

Osallisuuden lisäämiseksi ehkäisevässä työssä tehtiin yhteistyötä eri sidosryhmien kanssa. Kuntalaisten osallistumista ja osallisuutta mielenterveyteen ja sen edistämiseen, lähisuhdeväkivallasta johtuviin haittoihin ja negatiivisiin seurauksiin, päihdeilmiöön ja päihdehaittojen vähentämiseen sekä digi- ja rahapelaamiseen ja pelihaittojen vähentämiseen liittyen tuettiin monin eri tavoin ja määrin.

Eri viiteryhmillä oli mahdollisuuksia osallistua erityisesti päihdeilmiöön ja päihdehaittojen vähentämiseen, mielenterveyden edistämiseen sekä seksuaalisen häirinnän ja väkivallan ehkäisyyn liittyvien laajojen suunnitelmien tekoon ja toiminnan suunnitteluun kyselyin (mm. Päihdetilannekysely) ja keräämällä tietoa keskustelu- ja kuulemistilaisuuksista. Osallistumisen paikkoja mahdollistettiin järjestämällä vuorovaikutteisia vanhempainiltoja sekä mielenterveyteen ja päihteisiin liittyviä oppitunteja ja tilaisuuksia. Osallistavan budjetoinnin keinoin asukkaille tarjottiin mahdollisuutta vaikuttaa elin- ja toimintaympäristön olosuhteisiin. Lisäksi asukkailla oli mahdollisuuksia kannanottoihin ja lausuntoihin, päätöksentekoon vaikuttamiseen sekä vaikuttamiseen aluekumppanuuspöydissä, kuntalaisfoorumeissa, nuorisovaltuustossa ja vanhus- ja vammaisneuvostossa. Osallisuutta tuettiin myös Savuton Suomi –tempauksessa, energiajuomakampanjassa, vuorovaikutteisissa päihdekasvatusohjelmissa, tarjontatyöryhmätoiminnassa sekä vähittäismyyntiliikkeissä toteutetuissa ostokokeissa.

Haavoittuvassa asemassa ja elämäntilanteessa olevien osallistumista kyselyihin (mm. hyvinvointi-, palvelutarve- ja asumiskyselyt, sovarimittarit, kohdennetut kyselyt oppilaille ja lapsiperheille) tuettiin osassa kuntia. Päihdehaittojen ehkäisyyn liittyen osallisuutta tuettiin kohdennetusti myös päihteiden käytöstä toipuvien kohtaamispaikkatoiminnan ja pienryhmissä toteutetun ilmiöperustaisen vaikuttamisen kautta. Kokemusasiantuntijayhteistyö erityisesti mielenterveys- ja päihdetyössä lisääntyi toimintakauden aikana.

Hyvinvointialueen ehkäisevän työn asiantuntijat tukivat kuntia Päihdetilannekyselyn toteuttamisessa ja raportoinnissa sekä laatimalla siitä alueellisen raportin. Lisäksi tuettiin ja kannustettiin alueen toimijoita huomioimaan kuntalaisten näkemyksiä ja tukemaan osallisuutta sekä järjestettiin dialogisuutta vahvistavia kokouksia ja ylläpidettiin avoimia ja läpinäkyviä viestinnän kanavia. Ilmiöperustaisen, monialaisen ja -äänisen alueellisen ehkäisevän työn tueksi perustettiin kolme asiantuntijaryhmää, joissa huomioitiin kokemusasiantuntijuus ja ammatillinen erityisosaaminen. Kokemusasiantuntijat osallistuivat myös THL:n Stigman ja syrjinnän ehkäisyn verkkokoulutussisältöjen tuottamiseen ja koulutuksen suunnitteluun yhdessä ehkäisevän työn koordinaattorin kanssa.

3

Ehkäisevä työ sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa

- ✓ Ehkäisevän työn tehtävänä sosiaali- ja terveyspalveluissa on edistää hyvinvointia ja terveyttä, vahvistaa suojauskijöitä ja poistaa riskitekijöitä sekä tarjota hoitoa, tukea ja kuntoutusta.
- ✓ Ehkäisevä työ lähtee ihmisen kunnioittavasta kohtaamisesta. Stigman ja eriarvoisuuden huomioiminen ja aktiivinen vähentäminen parantavat ihmisten mahdollisuuksia saada apua. Työllä tähdätään hyvinvointiin tunnistamalla riskit varhain, ottamalla ne puheeksi, tukemalla ja ohjaamalla apuun.
- ✓ Ehkäisevässä työssä tehdään monialaista yhteistyötä, tuotetaan ja seurataan tietoa sekä viestitään.

Alkoholin riskikäytön puheeksiotto

Alkoholin riskikäyttöä tunnistetaan hyvinvointialueen sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa systemaattisesti.

Menettelyn tarkoituksena on tunnistaa alkoholin riskikäyttö varhaisessa vaiheessa ja tarjota asiakkaille tukea ja ohjausta alkoholin käytön vähentämiseksi. Toimialoilla oli tavoitteena seuloa alkoholin riskikäyttöä vähintään 10 % kaikista palveluissa kohdatuista asiakkaista ja tehdä mini-interventio vähintään 60 %:lle riskipisterajan ylittäneistä asiakkaista.

Audit-C-toimintamallia laajennettiin vuosien 2021-2024 aikana useisiin uusiin palveluihin, kuten suun terveydenhuoltoon, sosiaalihuollon työikäisten ja perhesosiaalityön ja lastensuojelun palveluihin sekä neuvolapalveluihin. Seulontojen kattavuus vaihteli vuosittain, mutta nousi toimintakauden loppua kohden. Mini-interventioiden tekoaktiivisuus vaihteli myös vuosittain, mutta vuonna 2024 saavutettiin merkittävä edistys, kun seulontojen kattavuus nousi 7,1 %:iin ja mini-interventioita tehtiin 67,4 % riskikäyttäjistä.

Vuoden 2024 lopussa sosiaalihuollon kirjaukset saatiin nostettua Audit-C-raportoinnin Power-Bi-tietotuotteeseen. Vuodelle 2025 sovittiin tavoitteiden pysyvän ennallaan ja toimintaa laajennetaan tulevana vuosina sosiaalihuollon palveluissa.

Ammattilaisten osaamista vahvistettiin alkoholin riskikäytön puheeksiottoon liittyvillä kehittämisprosesseilla ja koulutuksilla eri palveluissa, kuten vammaispalveluissa, työikäisten palveluissa, perhesosiaalityössä, lastensuojelussa ja avosairaanhoidossa. Koulutuksiin osallistui vuosien aikana toista sataa ammattilaista. Ammattilaisten osaamista vahvistettiin ja lisättiin myös alueellisesti järjestetyissä seminaareissa ja Moodle-pohjaisella Pätevä-koulutuslustoilla. Koulutuksia pilotoitiin ja muokattiin saadun kokemuksen perusteella.

Audit-C-toimintamallin rakenteista kirjaamista kehitettiin potilas- ja asiakastietojärjestelmissä (TerveysLC, SosiaaliLC) tarpeita vastaavaksi. Kirjaamisohje päivitettiin, koulutuksia järjestettiin ja koulutustallenteita levitettiin.

Miesten, erityisesti työikäisten miesten, alkoholinkäyttö on pysynyt korkealla Päijät-Hämeessä. Viime vuosina myös ikääntyneiden miesten riskikäyttö on lisääntynyt merkittävästi. Vuonna 2023 ikääntyneiden naisten riskikäyttö nousi ensimmäistä kertaa yli 5 %. Huomionarvoista on myös, että hedelmällisessä iässä olevien naisten (30-40-vuotiaiden) riskikäyttö laskee edelliseen ikäryhmään (18-29-vuotiaat) verrattuna, mutta samanikäisten miesten riskikäyttö pysyy samana tai jopa nousee.

Tupakka- ja nikotiinituotteiden sekä huumeiden käytön puheeksiotto

Tupakka- ja nikotiinituotteiden käyttö otetaan puheeksi, kun se on potilaan sairauksien ja tilanteen takia merkityksellistä ja tarpeellista.

Tupakka- ja nikotiinituotteiden puheeksioton ja kirjaamisen toimintamallin kehittämiseksi perustettiin työryhmä keväällä 2024. Työryhmän toiminnan kehittymisen esteenä oli käytössä olevan potilastietojärjestelmän (TerveysLC) puutteet.

Nykyisen tiedon valossa korjaus tulisi marraskuun 2025 päivityksen yhteydessä. Kehittämistyötä jatketaan tämän tiedon pohjalta.

Huumeiden käyttöä ei kartoitettu tai otettu systemaattisesti puheeksi sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa, eikä kehittämistyölle ilmaistu tarvetta. Ehkäisevän työn asiantuntijaryhmissä kuitenkin keskusteltiin säännöllisesti huumeiden käytöstä ilmiön sekä ilmiön laajentumisesta uusiin aineisiin ja ikäryhmiin.

Ammattilaisten osaamista tuettiin julkaisemalla meillä saa puhua huumeista –koulutus Ehkäisevän työn edelläkävijä – verkkokoulutuskokonaisuudessa. Koulutuksen sisältöjen tuottamisessa tehtiin yhteistyötä sote-keskushankkeen ja Marko Jantusen kanssa. Osa koulutusosioista poistettiin julkaisusopimuksen päättyessä.

Huumetyön verkostossa korostettiin ammattilaisten osaamisen vahvistamisen tärkeyttä ja koulutustarpeiden pohjalta vuodelle 2025 suunniteltiin yhteistyössä sosiaalipalveluiden ja Lahden ensi- ja turvakodin kanssa ammattilaisten koulutusta lastensuojeluilmoitusten tekemisestä ja varhaisesta puuttumisesta lapsen näkökulma huomioiden.

Mielenterveyden puheeksiotto

Mielenterveyteen liittyvässä varhaisen tunnistamisen kokonaisuudessa Päijät-Hämeen sote-palveluissa siirryttiin syksyllä 2022 BDI-depressiokyselystä PHQ-9-terveyskyselyn käyttöön osana Terapianavigaattori-työkalun käyttöönottoa.

Mielenterveyteen liittyvien huolien tunnistamisen teemat sisältyivät yleisesti Sote-keskus- ja erityisesti sen Terapiat etulinjaan –hankkeeseen. Ehkäisevän työn koordinaattori ja asiantuntija tekivät tiivistä kehittämissyhteistyötä sote-keskuskehittäjien kanssa.

Ammattilaisten mielenterveysosaamista ja -osaamisen johtamista kehitettiin osana Yhdessä mielessä, mielenterveysosaaminen paikalliseksi pääomaksi –hanketta vuosina 2021-2023. Hankkeessa kehitettiin Mielenterveysosaamisen johtamisen toimintamalli ja siihen liittyen 5 koulutuksellista pilottikokeilua eri ikäryhmien parissa työskentelevien parissa niin kunnissa kuin sosiaali- ja terveystalouksissa. Lisäksi hankkeessa valmistui selvitys mielenterveysosaamisesta kohtaamistyössä. Ammattilaisia koulutettiin mm. vähemmistöryhmien mielen hyvinvoinnin kysymyksissä sekä mielen hyvinvoinnista yleisesti.

Ammattilaisten osaamista tuettiin myös järjestämällä koulutusta sekä kehittämällä, täydentämällä ja ylläpitämällä Ehkäisevän työn edelläkävijä –verkkokoulutussisältöjä mielenterveyteen ja sen edistämiseen liittyvistä aiheista yhteistyössä alueen asiantuntijoiden kanssa. Lisäksi julkaistiin some-video mielenterveyden tukemisesta kesällä 2024.

Lähisuhdeväkivallan puheeksiotto

Lähisuhdeväkivalta otettiin systemaattisesti puheeksi neuvolapalvelujen käyntirungon mukaisesti raskausviikon 24 käynnillä sekä lastenneuvolassa 3. kuukauden käynnin yhteydessä. Puheeksioton välineenä käytettiin lähisuhdeväkivallan suodatin- ja kartoituslomaketta, joka sisältyy yhdessä laadittuun toimintamalliin.

Koulu- ja opiskeluterveydenhuollon terveystarkastusten esitietokyselyt sisälsivät kysymykset lähisuhdeväkivallanriskistä ja lähisuhdeväkivallan kohtaamisesta. Jos lähisuhdeväkivalta nousi esiin vastauksissa, se otettiin puheeksi tapaamisella suodatin- ja kartoituskysymysten avulla. Kysymykset sisältyvät käytössä olevaan yhteiseen varhaisen tunnistamisen toimintamalliin.

Geriatrisen osaamiskeskuksen vuodeosastoilla ja poliklinikoilla lähisuhdeväkivallan puheeksioton toimintamalli otettiin käyttöön vuoden 2024 lopulla. Toimintamalli sisältää varhaisen tunnistamisen lisäksi puheeksioton ja mini-intervention sekä tiedot yhteistyötahoista ja avun saamisen reiteistä. Toimintamallin laajennus koskemaan koko ikääntyneiden ja kuntoutuksen toimialaa aloitettiin syksyllä 2024.

Vammaispalveluissa tehtiin päätös lähisuhdeväkivallan tunnistamisen ja puheeksioton toimintamalliin tähtäävän kehittämisprosessin käynnistämisestä vuonna 2025.

Neuvola- ja opiskeluhuoltopalveluissa kysyttiin lähisuhdeväkivallasta 1967 (N=1976) asiakkaalta vuoden 2024 aikana. Heistä 16 % kertoi kokeneensa fyysistä, henkistä tai seksuaalista väkivaltaa tai kaltoinkohtelua lähisuhteessaan jossakin elämänvaiheessa. Koettu väkivalta vaikutti edelleen vastaajan terveyteen, hyvinvointiin tai elämänhallintaan 7,6 % kysymyksiin vastanneista. Lähisuhdeväkivalta jatkui nykytilanteessa 1,5 %. Asiakkaista 29,1 % oli alle 18-vuotiaita, 15,6 % 30-40-vuotiaita ja 53,7 % 18-29-vuotiaita. Miessukupuolta edusti 50,4 % kyselyyn vastanneista.

Hyvinvointialueen IMS-järjestelmään koottiin toimintaohjeita ja –malleja lähisuhdeväkivallan ehkäisytyön tueksi hyvinvointialueella, kunnissa ja järjestöissä. Linkit em. materiaaliin on jaettu ehkäisevän työn Teams-yhteisöön.

Ammattilaisten osaamista tuettiin avaamalla lähisuhdeturvallisuuden nettisivusto, järjestämällä koulutusta, tarjoamalla verkkokoulutussisältöjä Ehkäisevän työn edelläkävijä –portaalissa sekä tukemalla kehittämisprosesseja ja palvelupolkujen kehittämistyötä.

Ongelmallisen digi- ja rahapelaamisen puheeksiotto

Rahapelaaminen otettiin puheeksi BBGS-mittarin avulla alueellisissa mielenterveys- ja päihdepalveluissa. Mittarin käytön laajentamiseen muissa sote-palveluissa ei ollut resursseja, vaikka tarve ongelmallisen pelaamiseen tunnistamiseen olikin mukana keskusteluissa.

Digipelaamisen varhaista tunnistamista ja puheeksiottoa ei myös aktivoitu tämän toimintakauden aikana.

Alueen pelihaittatyön parissa toimivat asiantuntijat osallistuivat kehittämistyöhön, jonka tavoitteena oli lisätä em. mittari myös Terapianavigaattoriin. Ongelmapelaamista kartoittava BBGS-mittari sisältyi alueella käytössä olevaan Terapianavigaattoriin vuodesta 2023 alkaen. Sen ohella, osana Terapiat etulinjaan –hanketta, julkaistiin kansallinen malli ohjautumisesta pelihoitoon. Päijät-Hämeessä päivitettiin paikallinen pelihoitopolku.

Peliongelmiin ehkäisemiseksi, ongelmien kohtaamiseksi ja niissä auttamiseksi tehtiin alueellista ja kansallista yhteistyötä. Velkaantuminen ja taloudelliset vaikeudet leimasivat asiakastilanteita koko toimintakauden ajan. Vuonna 2022 käynnistettiin pilotti talous- ja velkaneuvonnan ja psykososiaalisten palvelujen kesken. Pilotin tavoitteena oli tukea asiakkaita kokonaisvaltaisemmin talous- ja rahapeliongelma-asioissa. Yhteistyö jatkuu edelleen.

Vaikea yhteiskunnallinen tilanne heijastui erityisesti rahapeliongelmiin vuoksi apua hakeneiden määrään. Myös terapianavigaattorissa tehdyt seurat kertoivat samansuuntaisia viestejä ilmiön kasvusta: 3,16 % BBGS-mittarin kysymyksen vastauksista viittasi mahdolliseen rahapeliongelmaan.

Ammattilaisten osaamista vahvistettiin tarjoamalla puheeksiottokoulutusta Ehkäisevän työn edelläkävijä –verkkokoulutuskokonaisuudessa.

Stigman ja syrjinnän ehkäisy

Stigman ja syrjinnän ehkäisy vähentää negatiivisia asenteita, ennakkoluuloja ja syrjivää kohtelua.

Keskeisiä toimia stigman ja syrjinnän ehkäisemiseksi olivat koulutukset, viestintä ja yhteistyö kokemusasiantuntijoiden kanssa kehittämistyössä ja asiantuntijaverkostoissa. Ammattilaisten stigmaosaamista tuettiin järjestämällä koulutuksia neljän tuulen teemoista hyvinvointialueen Ehkäisevän työn edelläkävijä-koulutusalueen Meillä saa puhua -osuudessa. Sen lisäksi hyvinvointialueen kaksi kokemusasiantuntijaa palkattiin kehittämään THL:n ammattilaisille suunnattua Stigman ja syrjinnän ehkäisyn-verkkokoulun sisältöjä vuonna 2024. Verkkokoulutus avautui vuoden 2025 alussa ja koulutusta mainostettiin yhteisellä Teams-kanavalla ja asiantuntijaverkostoissa. Kokemusasiantuntija osallistui myös ikääntyneiden palveluiden Lähisuhdeväkivallan varhaisen tunnistamisen ja puheeksioton toimintamallin kehittämisprosessiin vuonna 2023.

Stigmatietoisuuden lisäämisestä asunnottomuuteen ja päihteiden käyttöön viestittiin Päijäthä.fi-nettisivuilla sekä hyvinvointialueen somekanavilla Facebookissa ja Instagramissa. Ehkäisevän työn koordinaattori sekä alueen järjestöjä kutsuttiin mukaan valtakunnalliseen Stigmatyöryhmään, jonka tarkoituksena on tukea ja edistää hyvinvointialueiden ja järjestöjen yhteistä keskustelua ja työskentelyä stigman ja syrjinnän ehkäisemiseksi. Asiantuntijaryhmistä nousseista ilmiöistä viestittiin yhdyspintakoordinaattorin välityksellä Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen lautakunnalle.

Ehkäisevän työn koordinaattori osallistui Osallisuuden voima –hankkeen rahoitushaun valmisteluun keväällä 2024. Rahoitusta haettiin Terveyden edistämisen määrärahasta, ja se saatiin vuosille 2025-2027. Hankkeessa kehitetään alueellinen osallisuustietotuote, vahvistetaan haavoittuvassa asemassa olevien osallisuutta ja syvennetään ymmärrystä eriarvoisuudesta, stigmosta ja osallisuudesta tukemaan hyvinvointijohtamista. Ehkäisevän työn koordinaattori tukee hankkeessa tehtävää työtä.

4

Ehkäisevä työ kolmannella sektorilla

Ehkäisevän työn asiantuntijaryhmien työskentelyyn osallistuivat seuraavat kolmannen sektorin toimijat:

✓ **Lähisuhdeväkivaltatyön asiantuntijaryhmä**

Lahden ensi- ja turvakoti ry, Miessakit ry, Harjulan settlementti, Rikosuhripäivystys ja Lahden seurakuntayhtymä

✓ **Mielenterveys- ja päihdeasioiden asiantuntijaryhmä**

Finfami Lahti ry, Ehkäisevä päihdetyö Ehyt ry, Mieli ry / Lahden kriisikeskus, Viadia ry, Lahden sininauha ry, Sosiaalipsykiatrinen säätiö (Mente-palvelut), Lahden seurakuntayhtymä ja Lahden ensi- ja turvakoti ry / Jannika

✓ **Pelihaittojen ehkäisyn asiantuntijaryhmä**

Sosped-säätiö, Ehkäisevä päihdetyö Ehyt ry ja Myllyhoitoyhdistys

✓ **Huumetyön verkosto**

Viadia ry, Ehkäisevä päihdetyö Ehyt ry, Lahden sininauha, Lahden ensi- ja turvakoti ry, Lahden seurakuntayhtymä

Kolmannen sektorin toiminta osana yhteistä työtä

Kolmannen sektorin toimijat täydensivät tekemällään arvokkaalla työllä julkisten ja yksityisten toimijoiden ehkäisevää työtä ja palveluja. Ne toimivat kumppaneina ja asiantuntijoina erilaisissa tilaisuuksissa, tapahtumissa ja verkostoissa.

Ne osallistuivat toimintasuunnitelman toimeenpanon sisältämään toimintaan itsenäisesti ja yhdessä toisten kanssa, määrittelivät toimien sisältöjä, toimivat jaetussa asiantuntijuudessa ja osallistuivat parviällyn aitoon vuoropuheluun.

Kolmannen sektorin toimijoilla oli usein kyky tunnistaa, sanoittaa ja kohdata arjessa näkyväksi tulevia neljän tuulen ilmiöitä ja vastata toiminnallaan niiden esiin nostamiin tarpeisiin. Toimijoilla oli myös halu toimia omien vastuidensa ja rooliensa mukaisesti sekä osallistua yhteiseen työhön. Voittoa tavoittelemattomien järjestöjen, vapaaehtoisten, yhteisöjen ja muiden yleishyödyllisten organisaatioiden erityisasiantuntijuutta ja osaamista tarvittiin säännöllisesti, joita ne antoivat alueellisen ehkäisevän työn käyttöön vastavuoroisesti. Kolmannen sektorin toimijat järjestivät ja osallistuivat lukuisiin eri ilmiöihin liittyviin kehittämisprosesseihin ja koulutustilaisuuksiin toimintakauden aikana tarjoten oman osaamisensa toisten käyttöön.

Kolmannella sektorilla tehty ehkäisevä työ jäi vielä monilta osin näkymättömäksi tässä toimintakertomuksessa raportointimahdollisuuksien puutteellisuuden vuoksi. Tehdystä työstä kerrottiin ja sitä koottiin tähän toimintakertomukseen ehkäisevän työn asiantuntijaryhmissä.

Ehkäisevän työn toimet kolmannella sektorilla

Asiantuntijaryhmien kokouksissa kuultiin mm. seuraavista yhdistysten omista ja yhteistyössä tehdyistä toimista:

- Finfamin ja hyvinvointialueen yhteistyössä laatima mielenterveysomaisten palvelupolkukuvaus
- Ehyt ry:n EUPC-vaikuttajakoulutus kuntien ja hyvinvointialueen ehkäisevän työn koordinaattoreille ja monialaiset työpajat Lahdessa sekä Sysmässä ja Hartolassa järjestöavustuksen turvin sekä tietoiskut, koulutukset ja muu asiantuntijatuki kunnille ja hyvinvointialueelle
- Harjulan settlementin sovittelutyö ja kiusaamisasioiden osaamiskeskus Valopilkun tekemä työ koulukiusaamisen ja –väkivallan ehkäisemiseksi
- Homepage ry:n kokemusasiantuntijoiden luennot ja koulutus- ja kehittämissyhteistyö
- Lahden ensi- ja turvakodin avoväkivaltatyön ja turvakodin kanssa toteutetut lukuisat lähisuhdeväkivallan puheeksiottamisen koulutus- ja kehittämisprosessit
- Mente-palvelujen Rauli-hanke: Elämäntapaohjausta mielenterveyden ja hyvinvoinnin vahvistamiseen
- Mieli ry:n itsetuhoisuuden puheeksiotto –koulutuskokonaisuus järjestöavustuksen turvin
- Miessakit ry:n toiminta masentuneiden isien tukemiseksi
- Myllyhoitoklinikan ja Avominne Lahden asiantuntijuus koulutusvideoiden tekemisessä mm. puheeksioton ja läheisten näkökulmista
- Seurakunnan perheasioiden neuvottelukeskukseen asiantuntijuus koulutus- ja kehittämisprosesseissa sekä diakoniatyön vertais- ja ryhmätoiminta
- Sosped-säätiön Pelirajaton-hankkeen kokemusasiantuntijanäkökulmat ja muu yhteistyö
- Viadia ry:n terveysneuvontapiste Jelpin C-hepatiitin ehkäisykampanja

5

Ehkäisevän työn alueellinen koordinaatio

Ehkäisevän työn alueellisen koordinaation vastuulla oli tukea kuntia ja hyvinvointialueen toimijoita paitsi palvelulupauksen sisältöjen toimeenpanossa ja toimien yhteensovittamisessa, myös

- ✓ ehkäisevän työn tiedon minimisisällön kokoamisessa ja tiedolla johtamisessa
- ✓ vaikuttavien menetelmien tuomisessa alueelle ja niiden käyttöön otossa
- ✓ ehkäisevän työn suunnittelussa, arvioinnissa ja raportoinnissa.

Ehkäisevän työn tiedon minimisisältö ja tiedolla johtaminen

Tavoitteet

- HuuMa-konseptin mukainen nuorten elämämaailman huomioiva tiedolla johtamisen malli otetaan käyttöön (tietoymmärrys-toiminta)
- Ehkäisevän työn tietoa kehitetään kokoamalla neljän tuulen näkökulmasta alueellinen minimitietosisältö, jossa on huomioitu myös syrjäytymiskehitystä indikoivat mittarit
- Lähisuhteiden turvallisuuteen liittyvää ehkäisevän työn tietoa kehitetään kokoamalla lähisuhdeväkivaltaan liittyvä minimitietosisältö
- Pelaamiseen liittyvää ehkäisevän työn tietoa kehitetään kokoamalla pelaamiseen liittyvä minimitietosisältö
- Mielenterveyteen liittyvää ehkäisevän työn tietoa kehitetään kokoamalla mielenterveyteen liittyvä minimitietosisältö
- Tehtävän työn seuraamista tehostetaan rakenteisella kirjaamisella
- HuuMa-konseptin mukaisella tiedolla johtamisen mallilla tuetaan asiakas- ja kokemustiedon huomioimista tiedolla johtamisessa

HuuMa-konseptia hyödynnettiin Yhdessä mielessä –hankkeen (v. 2020-2022) mielenterveysosaamisen johtamisen mallin rakentamisessa, alueen kunnissa järjestetyn Lapsiperheköyhyys-aiheisen ilmiöpöytäkiertueen toteutuksessa vuosina 2020-2021, Päijät-Hämeen hyvinvointialueen Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen ja Osallisuus –lautakuntien, kulttuuritoimijoiden sekä alueen kuntien ilmiöpöydissä vuosina 2022-2024. HuuMa-konseptin mukaisesti nuorten tarpeita kuultiin alaikäisten päihdepolkutyössä ja Päihdetilannekyselystä kohdennetusti nuorilta saatua tietoa ja ymmärrystä huomioitiin kehittämisessä. Huuma-konseptia sovellettiin kehittämistyöhön myös yleisesti.

Ehkäisevän työn tietoa neljän tuulen näkökulmasta koottiin alueelliseksi minimisisällöksi, jossa huomioitiin myös syrjäytymiskehitystä indikoivat mittarit. Minimisisältö saatiin valmiiksi päihteiden ja lähisuhdeväkivallan suoja- ja riskitekijöiden osalta ja mielenterveyden vastaavan tiedon kokoamista aloitettiin. Huumetyön verkoston kanssa keskusteltiin huumeiden käytön suoja- ja riskitekijätiedosta ja työskenneltiin sen pohjalta. Minimisisältöjen määrittely ja tarve muuttuivat toimintakauden aikana, ja aloitettiin suoja- ja riskitekijöihin liittyvän minimisisällön hyödyntäminen PowerBI-tietotuotteen kehittämisessä. Ilmiötietoa kunnista, verkostoista ja työryhmistä ryhdyttiin kokoamaan jaettuun excel-lomakkeeseen. Kokemusasiantuntijat osallistuivat asiantuntijaryhmien työskentelyyn ja heidän kokemuksiinsa pohjautuva tieto huomioitiin osana kerättyä ilmiötietoa. Ilmiötiedosta julkaistiin viestejä, jotka jaettiin yhdyspintakoordinaattorin välityksellä yhdyspintaneuvottelukuntaan ja hyte-lautakuntaan.

Sote-ammattilaisten kirjaamisosaamista vahvistettiin koko toimintakauden ajan. Audit-C-toimintamalliin liittyvän rakenteisen kirjaamisen kehittämistä tuettiin potilas- ja asiakastietojärjestelmissä (TerveysLC, SosiaaliLC) tarpeita vastaavaksi, kirjaamisohteja päivitettiin ja lisäksi järjestettiin koulutusta ja levitettiin koulutustallenteita Ehkäisevän työn edelläkävijä –verkkokoulutuksen avulla. Varmistettiin Audit-C:n ja masennuksen PHQ-9:n kirjaamista terapianavigaattorin ensijäsennyksen yhteydessä. Lähisuhdeväkivallan kirjaaminen aloitettiin asiakas- ja potilastietojärjestelmissä ja myös sen tueksi järjestettiin kehittämisprosesseja ja koulutusta.

Vaikuttavat menetelmät

Tavoitteet

- Mielenterveyden edistämiseen liittyviä vaikuttavia menetelmiä tuodaan käyttöön alueelle ja varmistetaan niiden helppo saatavuus ja käyttöönotto
- Alkoholin riskikäytön tunnistamista seuraavan mini-intervention käyttöä laajennetaan alueella ja tuodaan sitä menetelmäksi myös tunnistettuun lähisuhdeväkivaltaan ja ongelmapelaamiseen puuttumiseksi
- Lähisuhdeväkivaltaan liittyviä vaikuttavia menetelmiä tuodaan käyttöön alueelle ja varmistetaan niiden helppo saatavuus ja käyttöönotto
- Päihteiden kokeiluun ja käyttöön liittyviä vaikuttavia menetelmiä tuodaan käyttöön alueelle ja varmistetaan niiden helppo saatavuus ja käyttöönotto
- Selvitetään ja nostetaan esiin riski- ja ongelmapelaamiseen liittyviä vaikuttavia menetelmiä.
- Läheisten palvelujen näkyvyyttä edistetään ja läheisten palvelupolku ja siihen liittyvät palvelut kuvataan neljän tuulen näkökulmasta
- Ammattilaisia koulutetaan arvioimaan käytössä olevia menetelmiä mm. haavoittuvassa asemassa tai elämäntilanteessa olevien kuulluksi ja kohdatuksi tulemisen näkökulmasta

Mielenterveyden edistämiseen liittyviä vaikuttavien menetelmien tuomisesta alueelle ja niiden helposta saatavuudesta ja käyttöönotosta huolehdittiin TulSote-hankkeen (Terapiat etulinjaan) kautta.

Audit-C ja mini-interventio –kehittämistyö jatkui läpi koko toimintakauden. Toiminta laajeni terveys- ja sairaanhoitopalvelujen toimialalta myös muille toimialoille. Vuoden 2024 lopussa toimintamalli oli käytössä yhteensä 215 suorituspaikalla. Mini-interventio tehtiin ja lyhytneuvontaa tarjottiin kaikilla toimialoilla riskipisteet ylittäneille. Mini-interventioaktiivisuustavoite saavutettiin vuoden 2024 lopussa, kun lyhytneuvontaa tarjottiin eri toimialoilla 68 % (tavoite 60%) riskipisteet ylittäneistä. Mini-intervention käyttöä sekä laadukasta kirjaamista varmistettiin ja vahvistettiin osana sosiaali- ja terveydenhuollon Audit-C-toimintaa johtoryhmissä, kehittämissäryhmissä, seurantapaamisten yhteydessä, toimipaikkakohtaisissa tapaamisissa sekä Ehkäisevän työn edelläkävijä –verkkokoulutuksen avulla.

Tuettiin Ikääntyneiden ja kuntoutuksen palveluiden ammattilaisia lähisuhdeväkivallan puheeksiotto –toimintamallin kehittämisessä, julkaisemisessa sekä laajentamisessa. Koottiin ja julkaistiin Lähisuhdeturvallisuus –palvelusivusto ammattilaisten työn tueksi.

Riski- ja ongelmapelaamiseen liittyvien vaikuttavien menetelmien tuominen alueelle oli riippuvainen kansallisesta kehittämistyöstä. Ongelmallisen rahapelaamisen tunnistamiseen tarkoitettu BBGS-seulontamittarin käyttöä vahvistettiin osana terapianavigaattoria sekä alueellisia mielenterveys- ja päihdepalveluja. Mittarin kirjaamista potilastietojärjestelmässä kehitettiin.

Kuvattiin läheisten palvelupolku yhdessä TulSote-hankkeen ja FinFami ry:n Vaikuttavat kumppanuudet hankkeen kanssa, mutta sen tallentaminen hyvinvointialueen kotisivuille jäi vielä kesken. Huomioitiin läheisnäkökulma neljän tuulen palvelupolkujen kuvaamisessa.

Kunnissa tehdyn ehkäisevän työn toteutusmuotoja arvioitiin raportoinnin yhteydessä sekä alueellisen koordinaatioryhmän kokouksissa. Harjoiteltiin ilmiötiedon keräämistä ja keskusteltiin ehkäisevän työn vaikuttavuuden johtamisesta. Kuultiin kuntien ehkäisevän työn koordinaattoreiden ajatuksia yhteisen työn suunnista kunnissa.

Ehkäisevän työn suunnittelu, arviointi ja raportointi

Tavoitteet

- Läheisnäkökulman huomioimista alueellisissa ja kuntakohtaisissa suunnitelmissa tuetaan tuomalla näkökulmaa esille
- Ehkäisevän työn raportointia kehitetään paremmin ammattilaisia palvelevaksi

Läheisnäkökulmaa tuotiin esille verkostoissa, koordinaatioryhmässä ja asiantuntijaryhmissä sekä kunnille annettavassa tuessa. Aiheen käsittely jäi puutteelliseksi toimintakauden aikana, eikä sitä huomioitu tavoitteen toteutumisen näkökulmasta riittävällä tavalla.

Kuntien tekemän ehkäisevän työn toteutusmuotoja arvioitiin raportoinnissa ja arvioinnissa. Lisäksi harjoiteltiin ilmiötiedon keräämistä. Näiden pohjalta kehitettiin raportointia vuorovaikutuksessa alueellisen hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen suunnitelma- ja raportointityön kanssa. Toimintakauden päättyessä hyvinvointialueen suunnitelma-, arviointi- ja raportointityö oli murroksessa, ja päätös erillissuunnitelmien sisällyttämisestä osaksi alueellista hyvinvointikertomusta ja –suunnitelmaa jatkossa tehtynä. Tarve raportoinnin yksinkertaisuuteen ja täsmällisyyteen jaettiin yhdessä.

6

Tavoitteiden toteutumisen arviointi

Edellä kuvattiin ehkäisevän työn tekoja vuosina 2021-2025.

Seuraaville sivuille on koottu yhteenvetoja siitä, miten olemme vastanneet toimintasuunnitelmassa annettuun palvelulupaukseen.

Meillä saa puhua

Tavoitteet

- Ihmisten parissa toimivat osaavat puhua neljän tuulen ilmiöistä
- Ammattilaiset osaavat ottaa neljän tuulen ilmiöt puheeksi
- Puheeksiottaminen on systemaattista

Kaikesta voidaan puhua. Puhumalla lisätään kuulluksi ja nähdyksi tulemisen kokemusta: kohdataan ja ollaan läsnä. Meillä ammattilaiset kokevat luontevaksi puhua neljän tuulen ilmiöistä. Puhumalla välitetään tietoa ja näkökulmia niistä. Avoin puhuminen poistaa häpeää. Puhumiseen rohkaisevassa ilmapiirissä asiat tulevat esille ajoissa ja kynnys avun hakemiseen ja saamiseen madaltuu.

Päijät-Hämeessä vahvistettiin ammattilaisten osaamista tarvepohjaisesti ja laajassa yhteistyössä. Ammattilaisille tarjottiin koulutusta mielenterveydestä, päihteistä, digi- ja rahapelaamisesta ja lähisuhdeväkivallasta sekä niihin kytkeytyvistä ilmiöistä ja teemoista. Jatkuvan osaamisen vahvistamisen tueksi kehitettiin ja avattiin Ehkäisevän työn edelläkävijä –verkkokoulutus ja sen sisällä Meillä saa puhua –moduuli. Osaamisen vahvistumisen mittaamista kokeiltiin erilaisilla kyselyillä. Koulutukset koettiin hyödyllisiksi oman työn kannalta, ja niitä toivottiin lisää. Saatu palaute oli myönteistä. Koulutuksiin osallistui toimintavuosien aikana tuhansia eri alojen ja organisaatioiden ammattilaisia.

Hyvinvointiyhtymän ja hyvinvointialueen sekä alueen kuntien ja järjestöjen ammattilaiset ja asiantuntijat puhuivat, ottivat puheeksi ja tekivät osin systemaattisia wpuheeksiottoja kaikista neljän tuulen ilmiöistä. Alkoholin riskikäytön puheeksiotto oli yleisintä ja ammattilaisten puheeksi ottamiseen liittyvä osaaminen kehittyi toimintavuosien aikana. Rakenteista kirjaamista kehitettiin ja se osoitti kattavuuden ja mini-interventioaktiivisuuden lisääntyneen. Aktiivista kehittämistyötä tehtiin myös lähisuhdeväkivallan puheeksioton ja sen kirjaamisen parissa. Digi- ja rahapelaamisen sekä mielenterveyden puheeksioton laajentaminen ja kehittäminen jäivät vähemmälle monista eri syistä johtuen. Kriittisimmin ehkäisevän työ kehittämiseen ja laajentamiseen vaikuttivat koronapandemia sekä sote- ja talouskriisi.

Ehkäisemme syrjäytymistä

Tavoitteet

- Neljän tuulen ilmiöihin liittyvä paikallinen ja alueellinen tieto on helposti hyödynnettävissä
- Ehkäisevää työtä johdetaan tiedolla
- Käytössä on arvioituja työkaluja, toimintatapoja ja käytäntöjä
- Ammattilaisten käytössä on vaikuttavaksi osoitettuja menetelmiä ja toimivia käytäntöjä

Inhimillistä kärsimystä ja taloudellisia kustannuksia voidaan ehkäistä tunnistamalla ja ennakoimalla syrjäytymisen riskejä tehokkaammin.

Tiedolla johtaminen on ihmislähtöistä ja monipuoliseen tietoon perustuvaa. Haluamme turvata ihmisille tasavertaisemmat mahdollisuudet elämässä, ja siksi muodostamme yhdessä uutta, parempaa tietoa vaikuttavan työn pohjaksi. Työ kohdistuu tunnistettuihin suoja- ja riskitekijöihin.

Ehkäisevän työn tiedon ymmärrettiin rakentuvan tutkimus- ja tilastotiedosta, asiakas- ja potilastietojärjestelmätiedosta, ammattilaisten ja asiakkaiden kokemustiedosta sekä ilmiötiedosta.

Toimintavuosien aikana kehitettiin minimitietosisältöä päihteiden ja lähisuhdeväkivallan osalta. Myös mielenterveystiedon kokoaminen saatiin alkuun. Tiedolla johtamista pyrittiin viemään eteenpäin paitsi perustyössä, myös Huuma-, Yhdessä mielessä- ja TulSote-hankkeissa. Keväällä 2025 saatiin rahoitus RATA-hankkeeseen, jossa kootaan digi- ja rahapelaamisen minimitietosisältöä yhteistyössä Tampereen yliopiston kanssa.

Alueellisen ehkäisevän työn tiedolla johtamisen kehittämiseen vaikutti kansallisella tasolla tapahtunut hyvinvointiin kytkeytyvän tiedolla johtamisen aktiivinen muutos- ja kehittämistyö.

Menetelmien arviointiin ei ollut alueella ollut resursseja.

Kunnilla käytössä olevista vaikuttavaksi todetuista menetelmistä on kysytty osana vuosiraportointia. Menetelmien käyttö vaihteli hiukan vuosittain. Alueella on toimintakaudella ollut kattavimmin käytössä KiVa-koulu ja Huomaa hyvä. Friends, Lions Quest, Piki, Verso ja Miniverso ovat olleet käytössä puolessa kunnista. Ice Hearts ja Pakka -toimintamallien käyttö on laajentunut kaudella yhdestä kunnasta kolmeen. Vaikuttavilla menetelmillä on pyritty erityisesti lisäämään lasten ja nuorten tunne- ja kaveritaitoja sekä ehkäisemään kiusaamista ja puuttumaan siihen.

Huomioimme läheiset

Tavoitteet

- Neljän tuulen ilmiöihin liittyvä läheisnäkökulma on kirjattu alueellisiin ja paikallisiin suunnitelmiin
- Ehkäisevää työtä tehdään ja kehitetään eri ikäisten ihmisten arkiympäristöissä eli lähiyhteisöissä
- Ammattilaisilla on keinoja huomioida työssään läheisnäkökulma

Ihmisellä on tarve tuntea olevansa jollekin tärkeä ja tarve tuntea toinen ihminen läheiseksi ja tärkeäksi.

Meillä ammattilaiset ymmärtävät, että ihminen elää osana yhteisöään ja vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Läheiset ovat tärkeä voimavara ja hekin voivat sairastua. Ammattilaiset huomioivat myös läheisten tarpeet osana työtään.

Toimintakauden aikana keskustelu läheisten roolista lisääntyi ja verkostoissa tuli yhä luontevammaksi ottaa esille heidän roolinsa ja tukemisensa.

Palvelulupauksen avulla haluttiin lisätä keskustelua ja ammattilaisten ymmärrystä läheisten huomioimisen tärkeydestä, ja rakenteistaa huomioimista viemällä läheisnäkökulma sisälle erilaisiin asiakirjoihin. Läheisten huomioimista haluttiin lisätä myös arjen toimintaympäristöissä. Näiden toimien tueksi järjestettiin koulutusta ammattilaisille oman osaamisen vahvistamiseen.

Läheisnäkökulman kirjaaminen erilaisiin alueellisiin ja paikallisiin suunnitelmiin oli melko satunnaista. Näkökulma sisällytettiin joihinkin hanke- ja koulutussuunnitelmiin sekä kuntien hyvinvointisuunnitelmiin. Lisäksi läheisnäkökulmaa kytkettiin erilaisten koulutusten sisältöihin, mm. Meillä saa puhua – koulutusmoduulin osana Ehkäisevän työn edelläkävijä -verkkokoulutussisältöä. Ammattilaisten keinoista huomioida työssään läheisnäkökulma kysyttiin Meillä saa puhua -koulutusten palautekyselyissä.

Yhdessä Finfami ry:n kanssa kehitettiin läheisten palvelupolkumalli, mutta sen sähköistäminen hyvinvointialueen kotisivuille viivästyi merkittävästi aiotusta. Tulsote-hankkeessa kehitetyissä muissa palvelupoluissa huomioitiin läheisnäkökulma.

Läheisten rooli ja merkitys pyrittiin huomioimaan suunnitelma- ja ohjelmatyön lisäksi kuntien ja järjestöjen tekemässä työssä ihmisten arkiympäristöissä ja lähiyhteisöissä sekä kuntien ja hyvinvointialueen kotisivuilla..

Vahvistamme minäpystyvyyttä

Tavoitteet

- Ammatilaiset käyttävät työssään keinoja, menetelmiä ja työkaluja, joiden avulla kuntalainen voi pitää huolta omasta hyvinvoinnistaan ja terveydestään
- Tunne- ja turvataitoja, itsetuntemusta ja arjen taitoja lisätään ihmisen arkiympäristöissä.
- Ammatilaiset saavat palautetta tavoitteellisen työn osuvuudesta väestön hyvinvointiin ja tarpeisiin
- Kuntalaiset osallistuvat ehkäisevään työhön

Arkiset teot auttavat pitämään yllä hyvinvointia, terveyttä ja turvallisuutta sekä sosiaalisia suhteita.

Meillä ammatilaiset huolehtivat siitä, että kuntalaisten omaehtoinen hyvinvoinnista huolehtiminen on mahdollista. Tunne- ja turvataitoja, itsetuntemusta ja arjen taitoja lisätään arkiympäristöissä ja kohtaamisissa. Keinot lisäävät uskoa omaan kykyyn selviytyä. Meillä jokainen ammattilainen kokee olevansa riittävä ehkäisevän työn tekijä.

Toimintakauden aikana lisättiin kuntien asukkaiden mahdollisuuksia pitää huolta omasta hyvinvoinnistaan ja terveydestään kehittämällä kuntien ja hyvinvointialueen verkkosivuja ja lisäämällä niihin keinoja, menetelmiä ja työkaluja. Otettiin käyttöön ja levitettiin digitaalisia palveluja, kuten Mielenterveystalo, Nuorten mielenterveystalo, sähköinen perhekeskus (Omaperhe), hyte-palvelutarjotin (Hyvinvointiopas), Päijät-Sote-sovellus sekä erilaisia chat-palvelut ja omahoito-ohjelmat. Lisättiin eri ikäisten asukkaiden tunne- ja turvataitoja, itsetuntemusta ja arjen taitoja erityisesti varhaiskasvatus- ja koulutusympäristöissä, mutta myös muissa palveluissa.

Lisäksi edistettiin sitä, että ammatilaisia saivat palautetta tekemänsä työn vaikutuksista aikaisempaa paremmin. Ammatilaisten, erityisesti ehkäisevän työn koordinaattoreiden minäpystyvyyden tukemiseksi tunnistettiin työn keskeiset sisällöt (viestintä, ammatilaisten osaaminen, toimet lähiyhteisöissä ja osallisuus ehkäisevässä työssä), kokeiltiin ehkäisevän työn kypsyyksianalyysin toteutusta, järjestettiin ilmiöpyötiä ja raportoitin tehtyä työtä suhteessa alueellisiin hyte-kärkiin.

Tulevaisuuden sote-keskus-hankkeessa laadittiin tapauskuvaus vaikuttavuuden johtamisesta verkostotyön mallissa. Lisäksi keskusteltiin alueellisessa koordinaatioryhmässä vaikuttavuuden johtamisesta ja kuvattiin työtä kunnissa.

Meillä ehkäisevä työ kuuluu kaikille

Ehkäisevän työn rakenne tukee tehtävää työtä, rakenteen toimivuudesta huolehditaan

- Ehkäisevä työ sisältyy eri suunnitelmiin ja strategioihin
- Ehkäisevän työn alueelliset rakenteet tukevat toimintasuunnitelman toimeenpanoa
- Ehkäisevän työn tekemiseen on saatavilla alueellista asiantuntijatukea

Ehkäisevää työtä tehdään ja kehitetään monilla tasoilla, eri näkökulmista ja systemisesti

- Yhteiskehittäminen verkostoissa vie yhteistä työtä eteenpäin, kokemusasiantuntijat ovat mukana
- Kaikki kehittäminen ja tehtävä työ kuvataan osaksi ehkäisevän työn palveluverkosta
- Osaamista ja käytössä olevia keinoja vahvistetaan
- Työhön ja kehittämiseen liittyy aina omien arvojen tarkastelu, yhteinen ymmärrys ja tapa tehdä työtä
- Sisäinen konsultaatio toimii: uskalletaan pyytää ja lähteä mukaan

Viestintä on sujuvaa ja tietoa on saatavissa

- Ilmiöihin liittyvä viestintä perustuu tietoon ja sitä suunnataan monikanavaisesti asukkaille ja ammattilaisille

Toimintasuunnitelmaa ohjasi monitoimijaisessa yhteistyössä valmisteltu palvelulupaus, joka sitoi toimijoiden työtä entistä tiiviimmin toisiinsa ja teki eri toimijoiden rooleista aikaisempaa näkyvämpiä. Yhteistyö alkoi muotoutua yhteiseksi työksi. Neljän tuulen ilmiöihin kytkeytyvä alueellinen ehkäisevän työn suunnitelma vuosille 2021-2025 liitti yhteen kaksi erillistä toimintasuunnitelmaa tavoitteineen, ja vähensi siten osin päällekkäistä suunnittelu- ja koordinaatiotyötä.

Ehkäisevän työn rakenne vahvistui asiantuntijaryhmien toiminnan käynnistyttyä vuonna 2022. Samassa yhteydessä kolme erillistä koordinaatioryhmää supistuivat yhdeksi alueelliseksi ehkäisevän työn koordinaatioryhmäksi, jonka tehtäväksi asetettiin toimintasuunnitelman toimeenpanon varmistaminen. Ehkäisevän työn hartiat levenivät ja yhä useampi tunnisti kuuluvansa osaksi laajaa verkostoa. Yhteisen työn sisältöjä löydettiin omasta perustyöstä ja ylimääräistä maustetta hankittiin monenlaisista yhdessä tehdyistä tapahtumista, tempauksista ja kampanjoista. Ehkäisevän työn laaja-alaisuus vahvistui, ja systeeminen rakenne ulottui alueellisesta koordinaatiotyöstä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin, kuntiin, järjestöihin ja yksityisellekin sektorille.

Kuntien koordinaatiotyö linkittyi paitsi alueelliseen työhön, myös monialaiseen työhön kuntien sisällä. PETE-työryhmät olivat monialaisia ja toimet yhä useammin yhdessä tehtyjä. Alueellisesti tuettiin kuntien työryhmiä HuuMa-mallin mukaiseen ilmiöpohjaiseen työskentelyyn, mikä vahvisti edelleen käsitystä yhteiseen tavoitteeseen suuntautuvan työn merkityksestä. Työn tueksi järjestettiin erilaisia tilaisuuksia ja tapahtumia, kuten ilmiöpöytiä.

Kokemusasiantuntijat osallistuivat yhä aktiivisemmin erilaisiin koulutuksiin ja kehittämistyöhön sekä ehkäisevän työn asiantuntijaryhmien toimintaan.

Vuonna 2010 alkunsa saanut päijät-hämäläinen ehkäisevän työn verkostomainen kokonaisuus vahvistui ja otti askeleita kohti vaikuttavampaa työtä. Työ perustui aikaisempaa paremmin monipuoliseen tietoon ja yhteiseen ymmärrykseen. Toimissa huomioitiin vaikuttavaksi todetut menetelmät sekä toimivaksi todetut käytänteet. Ammattilaiset osallistuivat koulutuksiin ja koulutuksia järjestettiin osaamistarpeiden perusteella. Työtä arvioitiin ja sitä kehitettiin jatkuvasti.

7

Ehkäisevän työn tieto ja tulevaisuuden suunnat

Toimintakertomuksen loppuun on koottu se, mitä monipuolinen ja eri lähteistä koottu tieto kertoo asukkaiden hyvinvoinnista erityisesti ehkäisevän työn kohteena olevien ilmiöiden sekä niiden suoja- ja riskitekijöiden näkökulmasta.

Loppuyhteenveto tiivistää tiedon ja tehdyn työn ja suuntaa katseen tulevaan toimintakauteen.

Ehkäisevän työn seurantaindikaattorit (1/4)

Osallisuus ja yhteisöllisyys	Päijät- Häme uusi	Päijät- Häme edellinen	Muutos edellisestä	Vertailu koko maahan
TAVOITE 1. Kuntalaisten kokemus osallisuudesta ja vaikuttamisesta vahvistuu edellisvuosiin verrattuna				
LAPSET JA NUORET				
Ei koe olevansa tärkeä osa koulu- eikä luokkayhteisöä, % 8.-9.-luokkalaiset (2023)	15,8	12,2	30 %	11 %
TAVOITE 2. Syrjäytymisriskissä olevien määrä on maan keskitasoa pienempi				
LAPSET JA NUORET				
Kodin ulkopuolelle sijoitetut 0-17-vuotiaat, % vastaavanikäisestä väestöstä (2023)	2	2	0 %	20 %
Koulutuksen ulkopuolelle jääneet 17-24-vuotiaat % vastaavanikäisestä väestöstä (2023)	10,2	10,8	-6 %	20 %
Syrjäytymisriskissä (ei työssä, ei opiskele, ei ole varusmiespalveluksessa) olevat 18-24-vuotiaat, % vastaavanikäisistä (2022)	20,9	19,4	8 %	21 %
Nuorisotyöttömät, % 18-24-vuotiaasta työvoimasta (2024)	16,1	13,2	22 %	18 %
Perheen koettu taloudellinen tilanne kohtalainen tai sitä huonompi, % 8.-9.-luokkalaiset (2023)	32,8	28,4	15 %	8 %

Ehkäisevän työn seurantaindikaattorit (2/4)

Mielen hyvinvointi TAVOITE 1. Kasvu-, opiskelu- ja elinympäristö tukee mielenterveyttä erilaisissa elämäntilanteissa ja yhteiskunnan muutoksissa	Päijät- Häme uusi	Päijät- Häme edellinen	Muutos edellisestä	Vertailu koko maahan
LAPSET JA NUORET				
Ei ole päässyt koulukuraattorille yrittämisestä huolimatta lukuvuoden aikana, % käyntiä tarvinneista 8. ja 9. luokan oppilaista (2023)	11,8	11,1	6 %	12 %
Ei ole päässyt kouluterveydenhoitajalle yrittämisestä huolimatta lukuvuoden aikana, % käyntiä tarvinneista 8. ja 9. luokan oppilaista (2023)	7,1	5,5	29 %	6 %
Ei ole saanut tukea ja apua hyvinvointiin koulukuraattorilta lukuvuoden aikana, vaikka olisi tarvinnut, % 8.-9.-luokkalaiset (2023)	28,9	25,6	13 %	-7 %
Ei ole saanut tukea ja apua hyvinvointiin kouluterveydenhoitajalta lukuvuoden aikana, vaikka olisi tarvinnut, % 8.-9.-luokkalaiset (2023)	20,3	15,9	28 %	15 %
Mahdollisuus keskustella koulussa aikuisen kanssa mieltä painavista asioista, % 8.-9.-luokkalaiset (2023)	44,8	42,7	5 %	-3 %
Psyykkisesti merkittävästi kuormittuneiden osuus (%), 20 vuotta täyttäneet	17,7	15,1	17 %	6 %
TAVOITE 2. Haavoittuvassa asemassa tai elämäntilanteessa olevat tulevat kuulluiksi ja kohdatuiksi eri tuen ja avun muodoissa	Päijät- Häme uusi	Päijät- Häme edellinen	Muutos edellisestä	Vertailu koko maahan
LAPSET JA NUORET				
Tuntee itsensä usein yksinäiseksi, % 4.-5.-luokkalaiset (2023)	3,6	4,2	-14 %	-8 %
Tuntee itsensä yksinäiseksi, % 8.-9.-luokkalaiset (2023)	15,5	16,8	-8 %	3 %
Koulukiusaaminen loppunut tai vähentynyt kiusaamisesta kertomisen jälkeen, % 8-9 lk(2021)	50,6	51,4	-2 %	3 %
AIKUISVÄESTÖ				
Itsensä yksinäiseksi tuntevien osuus (%), 20 - 64-vuotiaat (2022)	13,2	9,8	35 %	2 %
Itsensä yksinäiseksi tuntevien osuus (%), 65 vuotta täyttäneet (2022)	9	9	0 %	-10 %
Huumeiden käyttäjien terveysneuvontapisteiden asiakkaat / 100 000 asukasta (2022)	339,8	304,7	12 %	11 %

Ehkäisevän työn seurantaindikaattorit (3/4)

Arjen turvallisuus	Päijät- Häme uusi	Päijät- Häme edellinen	Muutos edellisestä	Vertailu koko maahan
TAVOITE 1. Kuntalaiset kokevat asuin-ja elinympäristönsä viihtyisäksi ja turvalliseksi				
Päivittäisen elämänsä erittäin tai hyvin turvalliseksi kokeneiden osuus (%), 20 - 64-vuotiaat	65,1	67,9	-4 %	-10 %
Päivittäisen elämänsä erittäin tai hyvin turvalliseksi kokeneiden osuus (%), 65 vuotta täyttäneet	50,4	59	-15 %	-10 %
TAVOITE 3. Lähisuhteet ovat turvallisia				
LAPSET JA NUORET				
Kokenut vanhempien tai muiden huoltapitävien aikuisten fyysistä väkivaltaa vuoden aikana, % 8.-9.-luokkalaisista (2023)	12,8	13,2	-3 %	4 %
Kokenut vanhempien tai muiden huoltapitävien aikuisten henkistä väkivaltaa vuoden aikana, % 8.-9.-luokkalaisista (2023)	30,0	32,7	-8 %	-1 %
Kokenut fyysistä uhkaa vuoden aikana, % 8.-9.-luokkalaisista (2023)	18,3	15,8	16 %	4 %
Kokenut häiritsevää seksuaalista ehdottelua tai ahdistelua vuoden aikana, % 8.-9.-luokkalaisista (2023)	30,7	31,0	-1 %	6 %
Kokenut seksuaalista koskettelua tai painostamista koskettamaan vuoden aikana, % 4.-5.-luokkalaisista (2023)	3,9	2,0	95 %	13 %
Kokenut seksuaalista kommentointia, ehdottelua, viestittelyä tai kuvamateriaalin näyttämistä vuoden aikana, % 4.-5.-luokkalaisista (2023)	11,9	9,0	32 %	8 %
Kokenut seksuaaliväkivaltaa vuoden aikana, % 8. ja 9. luokan oppilaista (2023)	9,8	10,6	-8 %	7 %
Koulukiusattuna vähintään kerran viikossa, % 8.-9.-luokkalaisista (2023)	9,2	6,0	53 %	14 %
Osallistunut muiden oppilaiden kiusaamiseen vähintään kerran viikossa, % 4. ja 5. luokan oppilaista (2023)	3,2	3,0	7 %	13 %
Vanhemman liiallinen alkoholinkäyttö aiheuttanut haittaa, % 8.-9.-luokkalaisista (2023)	5,7	6,4	-11 %	7 %

Ehkäisevän työn seurantaindikaattorit (4/4)

Päihteettömyys ja terveelliset elintavat	Päijät- Häme uusi	Päijät- Häme edellinen	Muutos edellisestä	Vertailu koko maahan
TAVOITE 2. Päihteiden kokeilu ja käyttö on vähäisempää kuin maassa keskimäärin				
LAPSET JA NUORET				
Kokeillut kannabista vähintään kaksi kertaa, % 8.-9.-luokkalaisista (2023)	6,1	6,7	-9 %	16 %
Kokeillut laittomia huumeita ainakin kerran, % 8.-9.-luokkalaisista (2023)	9,2	10,2	-10 %	13 %
Käyttää päivittäin jotain tupakkatuotetta tai sähkösavuketta, % 8.-9.-luokkalaisista (2023)	10,1	9,2	10 %	-6 %
Käyttänyt jotain tupakkatuotetta tai sähkösavuketta vähintään kerran, % 4. ja 5. luokan oppilaista (2023)	6,5	4,0	63 %	15 %
Omalla paikkakunnalla helppo hankkia huumeita, % 8.-9.-luokkalaisista (2023)	60,3	58,2	4 %	13 %
Pelaa rahapelejä viikoittain, % 8.-9.-luokkalaisista (2023)	6,1	4,5	36 %	15 %
Raittius, % 8.-9.-luokkalaisista (2023)	69,4	65,4	6 %	3 %
Tosi humalassa vähintään kerran kuukaudessa, % 8.-9.-luokkalaisista (2023)	8,9	9,2	-3 %	1 %
AIKUISVÄESTÖ				
Alkoholia liikaa käyttävien osuus (AUDIT-C) (%) 20 - 64-vuotiaat (2022)	32,6	32,3	1 %	11 %
Alkoholia liikaa käyttävien osuus (AUDIT-C) (%) 65 vuotta täyttäneet (2022)	30,6	34,5	-11 %	-5 %
Alkoholia humalahakuisesti käyttävien osuus (AUDIT-1k) (%) 20-vuotta täyttäneet (2022)	7,4	10,1	-27 %	-24 %
Alkoholia humalahakuisesti käyttävien osuus (AUDIT-1k) (%) 20 - 64-vuotiaat (2022)	8,4	12,7	-34 %	-26 %
Alkoholikuolemat, menetetyt elinvuodet (PYLL) ikäväliillä 25 - 80 vuotta / 100 000 vastaavan ikäistä (2022)	961	983	-2 %	15 %
Alkoholikuolleisuus 20 - 64-vuotiailla / 100 000 vastaavan ikäistä (2023)	43,6	37,9	15 %	37 %
Päivittäin nuuskaavien osuus (%), 20 - 64-vuotiaat (2022)	2,1	4,5	-53 %	-76 %
Päivittäin tupakoivien osuus (%), yli 20-vuotta täyttäneet (koulutusryhmittäin) (2022)	11,1	11,2	-1 %	12 %
Päivittäin tupakoivien osuus (%), 20 - 64-vuotiaat (2022)	14,1	14,3	-1 %	20 %
Päivittäin tupakoivien osuus (%) 65 vuotta täyttäneet (2022)	6,1	5,7	7 %	-2 %
Kannabista 12 viime kuukauden aikana käyttäneiden osuus (%), 20 - 64-vuotiaat (2022)	4,9	1,8	172 %	-4 %
Raskauden ensimmäisen kolmanneksen jälkeen tupakoineet, % synnyttäjiä	3,6	5,2	-31 %	14 %

Yhteenvedtoa seurantaindikaattoreista

Ilon aiheet

Aikaisempaa harvemmin alakouluikäinen tunsi itsensä yksinäiseksi.

Tosihumalaan juominen ja huumeiden kokeilu vähentyivät yläkouluikäisillä, ja samaan aikaan raittiiden osuus kasvoi edellisvuosista edelleen. Kokemus huoltapitävien aikuisen fyysisestä tai henkisestä väkivallasta ja vanhemman liiallisesta alkoholin käytöstä sekä kokemukset seksuaaliväkivallasta vähenivät. Yläkouluikäisten kokemukset mahdollisuuksistaan keskustella mieltä painavista asioista aikuisen kanssa paranivat, ja yksinäisyyden tuntemukset vähentyivät. Koulutuspaikan sai yhä useampi 17-24-vuotias nuori.

Raskauden ensimmäisen kolmanneksen jälkeen tupakoivien, alkoholia liikaa tai humalahakuisesti käyttävien sekä tupakoivien ja nuuskaavien työkäisten (20-64-vuotiaat) ja yli 65-vuotiaiden määrät laskivat edellisiin vuosiin verrattuna.

Huolen aiheet

Yhä useampi alakouluikäinen koki, ettei ole tärkeä osa koulu- tai luokkayhteisöä.

Nuoria kuormittavia tekijöitä olivat kokemukset perheiden kohtalaisesta tai sitä huonommasta taloudellisesta tilanteesta, yksinäisyydestä, fyysisestä uhasta, seksuaalisesta häirinnästä ja koulukiusaamisesta. Yhä useampi myös osallistui muiden oppilaiden kiusaamiseen. Tupakkatuotteiden ja sähkösavukkeiden kokeilu ja käyttö lisääntyivät, huumeiden hankkiminen oli helppoa ja rahapelit houkuttelivat aikaisempaa enemmän. Yläkouluikäisten kokemus avunsaannista heikkeni.

Syrjäytymisriskissä eli yhä useampi 18-24-vuotias. Nuoret aikuiset tunsivat itsensä aikaisempaa yksinäisemmäksi ja heidän psyykkinen kuormittuneisuutensa lisääntyi edellisvuosiin verrattuna. Nuorisotyöttömyys kasvoi ja kokemus turvallisesta päivittäisestä elämästä heikkeni. Liiallinen alkoholinkäyttö, alkoholikuolemat sekä kannabiksen käyttö lisääntyivät 20-64-vuotiailla työkäisillä.

Myös päivittäin tupakoivien ikääntyvien osuus kasvoi ja päivittäisen elämän turvallisuuskokemukset heikkenivät yli 65-vuotiailla.

Ilon ja huolen aiheet hyvinvointikyselystä

Päijät-Hämeessä toteutettiin hyvinvointikysely syksyllä 2024. Kyselyn avulla selvitettiin asukkaiden kokemuksia hyvinvoinnista. Kyselyyn vastasi 1305 päijäthämäläistä aikuista. Vastaajista 83 % oli naisia.

Kyselyyn vastanneiden mukaan hyvinvoinnille tärkeitä asioita olivat terveys ja toimintakyky, ihmissuhteet, talous, luonto, turvallisuus ja asuminen. Rauhallisuutta ja onnellisuutta oli kokenut osan aikaa tai jatkuvasti lähes puolet vastaajista. Eniten onnellisuutta koettiin pienistä arkeisista asioista, kuten hetkistä perheen ja ystävien kanssa, harrastuksista ja luonnossa liikkumisesta lemmikin kanssa. Suurella osalla vastaajista elintavat olivat hyviä.

Kuitenkin koetun merkityksen ja tyytyväisyyden välillä oli kuilu. Tyytyväisyys taloudelliseen tilanteeseen, ihmissuhteisiin, harrastusmahdollisuuksiin ja työtilanteeseen oli selvästi matalampaa kuin niiden koettu merkitys hyvinvoinnille. Talouteen liittyvät huolenaiheet olivat yleisiä. Joka neljäs vastaajista oli silloin tällöin osallistumatta harrastuksiin, ystävien tapaamisiin tai muuhun vapaa-ajan toimintaan jättänyt rahan puutteen vuoksi. Vastaajista 35 %:lla ruokarahat olivat loppuneet silloin tällöin, ja tässä ryhmässä vastaajilla oli myös eniten kokemusta muusta merkittävästä psyykkisestä kuormituksesta. Psyykkisellä kuormittuneisuudella oli yhteys koettuun osallisuuteen sekä psyykkiseen ja fyysiseen terveyteen, elämänlaatuun ja mahdollisuuksiin ja asumiseen liittyvään tyytyväisyyteen. Lisäksi yhteyttä tunnistettiin myös yksinäisyyteen ja joihinkin elintapoihin. Lähes puolet 18-34-vuotiaista vastaajista oli silloin tällöin huolissaan kokemastaan yksinäisyydestä.

Kyselyssä kartoitettiin planetaarista hyvinvointia, joka käsittää ihmisen ja luonnon terveyden väliset riippuvuussuhteet sekä oman maailmasuhteen arvioinnin kuulumisen, merkityksellisyyden ja osallisuuden kokemusten kautta. Vastaajista 75 % tunsii elämänsä merkitykselliseksi, mutta maailmanpoliittinen tilanne ja luontokato kuormittivat ihmisten hyvinvointia. Huolet työkyvystä ja työssä jaksamisesta lisäsivät kuormittuneisuutta.

Kyselyyn vastanneet kertoivat olevansa huolissaan paitsi yleisestä turvallisuudesta, myös nuorten hyvinvoinnin polarisoitumisesta sekä mielenterveyden, käyttäytymisen ja keskittymisen sekä näköalattomuuden kuormittavuudesta osalla nuorista. Nuorten kuormittumisesta kertoivat mm. päihteiden käyttö, heikot ravitsemus- ja liikuntatottumukset, nukkumisen vaikeudet ja netin liiallinen käyttö. Vastaajat kertoivat myös havaintojansa toimeentulovaikeuksien kasvamisesta ja niiden yhteyksistä vaikeaa työllisyystilanteeseen ja yleiseen hintojen nousuun.

Ilonaiheiksi kyselyyn vastanneet listasivat sektorien välisen yhteistyön parantumisen ja sen palkitsevan vaikutuksen. Ilonaiheita olivat myös hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyön rakenteet ja resurssit, kuten verkostot ja yhdessä tekeminen sekä yhteiset suunnitelmat ja monipuolinen tieto, joiden koettiin luovan jatkuvuutta. Vastaajia ilahduttivat myös alueen asukkaille tarjotut erilaiset osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuudet sekä kasvavan vaikuttamisen halun. Lisäksi järjestön aktiivista toimijuutta pidettiin arvokkaana asiana.

Ilmiöiden kertoma evästeenä vuosille 2025-2029

Kunnissa, alueen verkostoissa ja hyvinvointialueella tunnistettiin mielenterveys- ja päihdeongelmiin, ongelmapelaamiseen ja lähisuhdeväkivaltaan sekä niiden suoja- ja riskitekijöihin liittyviä ilmiöitä, ja kirjattiin niitä talteen jaettuun tiedostoon. Tunnistetuista ilmiöistä julkaistiin vuosittain katsaus, jonka pohjalta viestittiin alueellisesti ja kunnissa. Tätä toimintakertomusta varten nämä vuosittaiset katsaukset koottiin yhteen ja tarkasteltiin, mitä ne kertovat alueen asukkaiden hyvinvoinnista.

Taloudelliset huolet, niukkuus, velkaantuminen, elämän epävarmuus, digilaitteiden liiallinen käyttö, keskittymisvaikeudet ja nepsy-oireilu sekä avun hakemisen vaikeudet, häpeä ja hoitoon sitoutumattomuus kuormittivat päijäthämäläisten arkea vuosina 2021-2025.

Kuormittuneisuus ilmeni parisuhde-eroina, arjen jaksamisen haasteina, aikuisten läsnäolon ja vanhemmuuden puutteena, lisääntyneenä ruutuaikana sekä digi-, rahapeli-, seksi- ja pornoriippuvuutena. Lisäksi välinpitämättömyys ja piittaamattomuus itsestä ja toisista, empatian puute ja asenteiden koventuminen olivat yleisiä. Ihmisillä oli suuri tarve puhua ja kohdata toisiaan.

Kuormittuneisuus lisäsi ja vaikeutti mielenterveysongelmia; mielialan laskua, yksinäisyyttä, eristäytymistä, toivottomuutta, näköalattomuutta, ahdistusta, masennusta, sosiaalisten tilanteiden pelkoa ja itsetuhoisuutta. Arjen hallinnan haasteet, työkyvyttömyys, syrjäytyminen sekä opiskelijoiden, ammattilaisten, omaisten ja läheisten uupuminen olivat myös yleisiä.

Miten suuntaamme ehkäisevän työn voimavarat tulevina vuosina?

Ehkäisevän työn toimintaympäristö on muuttunut entistä moniongelmaisemmaksi ja kompleksisemmaksi. Toimiminen ja ehkäisevä työ kompleksisessa ympäristössä edellyttää monialaista yhteistä työtä, jossa resurssit on tunnistettu ja suunnattu oikein. Päämäärän ja tavoitteiden tulee olla yhdessä sovittuja, ja tarvelähtöisiä toimenpiteitä on syytä kohdentaa aikaisempaa enemmän. Vaikuttavuuden vahvistamiseksi tarvitaan entistä enemmän vuorovaikutusta eri toimijoiden kesken.

Vuosille 2025-2029 laadittavassa alueellisessa ehkäisevän työn toteutussuunnitelmassa tulee huomiota kiinnittää *erityisesti* poikien sekä työikäisten ja ikääntyvien miesten oireiluun ja tarpeisiin niiden takana: Lisääntynyt rahapelaaminen, runsas alkoholin ja huumeiden käyttö, tyttöihin ja naisiin kohdistuvat negatiiviset asenteet, käytös ja väkivalta sekä mielenterveysongelmat tarvitsevat huomiota. Lisäksi taloudelliseen ahdinkoon johtava käyttäytyminen sekä sen aiheuttama stressi ja talousvaikeuksien ehkäisy, tyttöjen ja naisten mielen hyvinvoinnin edistäminen ja resilienssin vahvistaminen sekä kulttuurisensitiivisyys erityisesti maahanmuuttajien kohtaamisessa tulee asettaa työn keskiöön.

Päijät-Hämeessä tehdyn ehkäisevän työn tukemiseksi vahvistetaan ammattilaisten osaamista, viestitään, kohdennetaan toimia lähiyhteisöihin ja huolehditaan osallisuuden toteutumisesta. Osaamisen turvaamiseksi kehitetään Ehkäisevän työn edelläkävijä –verkkokoulutusta ja tarjotaan mahdollisuuksia osaamisen lisäämiseen. Lisäksi vahvistetaan alueellista ilmiöpohjaista viestintää ammattilaisista päättäjiin, tunnistetaan näkyvien oireiden ja ilmiöiden juurisyitä sekä suoja- ja riskitekijöitä, ja kohdennetaan tehtyä työtä niiden avulla. Vahvistetaan osallisuutta lisäävää vuoropuhelua ja osallistumisen paikkoja.

Laaja-alainen yhteinen työ tarvitsee koordinaatiota. Päijät-Hämeessä koordinaatiotyö on ollut olemassa vuodesta 2010 alkaen ja sitä on kehitetty jatkuvasti. Koordinaatiotyön sisällöt ovat kasvaneet ja laajentuneet toimintavuosien ja organisaatiouudistusten aikana. Tehtäväkuvan ja toimintakentän laajentumisen sekä työn kohteena olevien ilmiöiden monimutkaistumisen myötä on tunnistettu tarve koordinaatioresurssin lisäämiselle yhdestä henkilötyövuodesta kahteen.

Päijäthämäläisen ehkäisevän työn tekijät ovat edelläkävijöitä. Leveäharteinen, yhdessä tehty työ on vaikuttavaa ja vie kohti huomista, hyvinvoivan päijäthämäläisen luokse. Siitä me pidämme kiinni.

Päijät-Hämeen
hyvinvointialue

MEILLÄ EHKÄISEVÄ TYÖ KUULUU KAIKILLE.

